

ТОҲИР МАЛИК АСАРЛАРИДА ОИЛАВИЙ ТАРБИЯ МАСАЛАЛАРИ

Сабирова М.Г.

*Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти,
Педагогика кафедраси катта ўқитувчиси*

Таянч сўзлар: оила, фарзанд, тарбия, тарбиявий масалалар, ота- она, болалик.

Ключевые слова: семья, ребенок, воспитание, проблемы воспитания, родители, детство.

Key words: family, child, education, problems of education, parents, childhood.

Резюме:

Ушбу мақолада Тоҳир Малик асарларида оилавий тарбия масалалари ҳақида сўз юритилади.

Резюме:

В данной статье рассматриваются вопросы семейного воспитания в творчестве Тахира Малика.

Summary:

This article discusses issues of family education in the works of Tahir Malik.

Машҳур адиб Мирзакалон Исмоилийнинг жияни Ўзбекистон халқ ёзувчиси Тоҳир Малик ҳам сўнгги йилларда қатор “Алвидо болалик”, “Чархпалак”, “Шайтанат” детектив асарлари билан бирга “Келинлар дафтарига” бадиий-маърифий асарини яратди. Мазкур асар ўтган асрнинг етмишинчи йилларида Мирзакалон Исмоилий томонидан яратилган “Қизлар дафтарига” деб аталган “Ўн бир оқшом ҳикояти”нинг мантиқий давоми десак, хато бўлмайди.

Адибнинг таъкидлашича, “Қизларимиз кундалик дафтар тутишни яхши кўришади. Аммо бу яхши одатни турмушга чиққач тўхтатишади. Эҳтимол уялишар, балки эрлари рухсат беришмас. Лекин келинларнинг ўзларига хос бир дафтарлари бўлгани дуруст. Унга ҳаётга доир турли ҳик-матларни, йўл-йўриқларни ёзиб боришса маъқул бир иш бўларди. Чунки суюкли келинларимиз орасида қайнота ёки қайнона кириб келганда теле-визордан кўз узиб, ўрнидан туриб қаршилаш шартлигини билмайдиганлар ҳам, ариққа ахлат ташлашнинг гуноҳ эканлигини англамайдиганлар

ҳам, сергаплик киши қадрини кетказишига аҳамият бермайдиганлар ҳам учрайди. Тавсия этилаётган рисолада шу каби хулқ ва фазилатлар ҳақида фикр юритилади”.

“Келинлар дафтарига” асари уч китобдан иборат бўлиб, биринчи китоби “Севгининг жони” деб номланади. Мазкур китоб қуйидаги 26тани суҳабтни ўз ичига олади:

1. Оила ҳаловати – жамият ҳаловати.
2. Бахт саройи.
3. Мувозанат.
4. Савоб.
5. Агар уялсанг.
6. Зурриёт.
7. Никоҳ.
8. Талок.
9. Ярашиш.
10. Рашк.
11. “Ёмон хотин”.
12. Яхши хотин.
13. Фарзанд неъмат.
14. Хизмат.
15. Нозик масала – кундош.
16. Иффат ва ҳаё.
17. Вафо.
18. Номус.
19. Виждон.
20. Инсоф.
21. Бошингга қилич келса ҳам.
22. Ёлғончидан худо безор.
23. Чақимчилик.
24. Тухмат, бўхтон.
25. Ғийбат.
26. “Қариндош” иллатлар.

Китобдаги суҳбатлар нафақат келинларга, балки улар орасида йигитларга ҳам тегишли гаплар борлигини таъкидлаб ўтиш зарур. Масалан, “Оила ҳаловати – жамият ҳаловати” суҳбати ана шундай тавсифга эга. Суҳбатда “оила” тушунчасининг ҳатто илмий адабиётларда учрамайдиган тушунарли таърифи берилган: “Оилани мўжазгина бир жамиятча деб фараз қилсак, бутун инсоният жамиятининг дахлсизлиги айнан ана шу “жамиятча”нинг жипслигига боғлиқ. Демак, қайси жамиятда оилалар мустаҳкам эмас экан, бу жамият ҳарбий қудрати ва бойлигидан қатъий назар ҳалокатга маҳкумдир. Оилавий муҳаббат одамлар орасида кенг тарқалган энг мустаҳкам муҳаббатдир. Шунинг учун ҳам у кишилар ҳаётига таъсир кўрсатиш жиҳатидан одамнинг энг муҳим ва энг ҳаётбахш туйғусидир. Ўз уйида бахтли бўлган кишигина чинакам бахтлидир. Хароб уйдаги бахтсиз одамлардан ташкил топган жамиятнинг ҳақлокатга маҳкумлиги шундан келиб чиқади”.

Асарда ўзбек оилаларидаги миллий ўзига хослик “Бахт саройи” деб аталган иккинчи суҳбатда Кумушбиби талқинида очиб берилган. Адиб “русларнинг улуғ ёзувчиси (таъкид – Т.М.га тегишли)” Лев Толстойнинг “Анна Каренина” асаридаги Анна ва ўзбек романчилигининг асосчиси Абдулла Қодирийнинг “Ўтган кунлар” романидаги бош қаҳрамон Кумушни киёслаш орқали ўзбек аёлининг оилага садокати, иффати, ҳаёсини ёрқин бўёқларда ифодалаб берган. Адибнинг таъкидлашича, икки ёзувчи (Лев Толстой ва Абдулла Қодирий)нинг тасвирига қараганда, бу аёллар (Анна ва Кумуш)нинг иккови ҳам ғоят гўзал, икковида ҳам муҳаббат бор, икковлари ҳам севги қурбони. Ҳар икки асар ҳам лобарларнинг ўлимлари билан ниҳоясига етади. Лекин уларнинг муҳаббатлари ва оила-

га садоқатлари бир хилми? Анна – оилали жувон, бегона эркакни севди. Оқибатда ўзини ҳалок қилди. Унинг бир гуноҳи икки бўлди. Кумушбиби – маъсума аёл. У жуфти ҳалоллига содиқ. Уни ҳатто кундошидан ҳам қизғанади. Балки ана шу қизғаниши, рашкининг чегарасидан чиққани учун ўлим топгандир? Бу икки аёл ўлими сабабчилари – Аннанинг севгилиси (эри эмас!) билан Кумушнинг кундоши – Зайнаб тақдирида қандай яқинлик бор? Ҳеч қандай! Кумуш-Зайнаблар тақдирини европаликлар ҳаётидан излаб тополмаймиз .

“Келинлар дафтарига” асарининг иккинчи китоби “Азалий насиба” деб номланади. У еттита суҳбатни ўз ичига олади: 1. Ҳасад ўти. 2. Саломинг бўлмаса. 3. “Дуои бад”. 4. Ҳазил ва мазах. 5. Тилингни авайла. 6. Оҳуни қувиш илинжи. 7. Сабр таги – олтин.

Иккинчи китобни том маънода маънавий-ахлоқий фазилатларни шакллантиришнинг бадий-маърифий ифодаси деб аташ мумкин. Чунки муаллиф суҳбат чоғида ахлоқий фазилатларни шакллантиришнинг насихат методигагина таяниб қолмайди. Балки жонли, реал мисол ва намуналар келтириш, тушунтириш, изоҳлаш, рағбатлантириш орқали китобхон хотирасида яхши ва ёмон ахлоқни гавдалантиради. Масалан, адиб ҳасад ўти суҳбатида “ҳасад”нинг изоҳини, унинг келиб чиқиш тарихини аниқ мисолларда очиб берган: “Ҳасад – шайтоннинг энг ишончли кууроли. ... Одам ҳамиша яширадиган, яширишга уринадиган иллат ҳасаддир. Ҳасад – бирон танишининг, ҳамкасбининг ёки яқин қариндошининг муваффақияти, ютуғи учун тутилган азадир.

Ҳасад Одам Атонинг ўғли Қобилдан қолган энг разил одатдир. Биласиз ҳасад туфайли Қобил укаси Ҳобилни ўлдирди. Одамзот тарихидаги биринчи қотиллик ҳасад туфайли бўлди. Ҳасад гўдакликда туғилади. Агар киши ўзидаги ҳасад ўтини ўчира олмаса, одамлар ундан нарига қоча бошлайдилар. Ҳасадгўйлигини яширмайдиган одам хавфли эмас, балки ўта усталлик билан яширувчи кимса ҳар бир жон учун хатарлидир” .

Бир оилада тутай бошлаган ҳасад ўти вақтида ўчирилмаса, аланга олиб атрофга тарқайди. Бу ўт жабрини бир эмас, кўпчилик тортади. Ҳасад шундай ўтдирки, агар тутаса, хўлу қуруқ барабар ёнади. Адиб мазкур фикрни исботлаш учун Сталин замонини эслашга даъват қилади. XX асрнинг 30 йилларида яхшиларни маҳв этган тухмат, иғво, фитнадан олдин ёмонларнинг чиркин қалбида ҳасад ўти ёнган. Эҳтимол ҳасад ўти бир оилада, эр-хотин орасидаги суҳбатдан сўнг ёнгандир? Тасаввур қилайлик: қайси бир ижодкорнинг хотини камхаржликдан сиқилиб, эрига: “Сизнинг фалончидан кам ерингиз борми? Нима учун унинг китоблари чиқаверади-ю,

сизга йўл бермайдилар. Нега у жарақ-жарақ қалам ҳақи олади-ю, сиз ма-ошга қараб кун кечирасиз?” деди. Бу ижодкор “Оғзингни юм, хотин, сен айтаётган фалончи миллатнинг фахри, ундай ёзувчи юз йилдами ё икки юз йилдами бир битади миллатнинг пешонасига. Мен ўзимнинг қобилиятимга яраша топяпман” деганида олам гулистон эди. Ҳасад ўти ўша онда ўчарди. Лекин... тарихдан маълумки, бу ўт учмаган.

“Келинлар дафтарига” асарининг иккинчи китобида бугунги куннинг энг асосий муаммоларидан бири қўл телефонларидан фойдаланиш одоби ҳақида ҳам алоҳида фикр билдирилган. Жумладан, “Саломинг бўл-маса...” суҳбатида мазкур масала ҳақида шундай фикрлар билдириб ўтилади: “Телефон ҳақида гап кетганда, мавзудан салгина четга чиқсак-да, қўл телефонларидан фойдаланиш одобига тўхталиб ўтсак: ҳозир катта-ю, кичикнинг қўлида телефон кўрамиз. Қайерда бўлса ҳам баралла овозда гаплашаверадилар. Бир куни хорижлик меҳмон билан ошхонада тамадди қилиб ўтирган эдик, ёнимиздаги сўрида ўтирган йигитлардан бири телефонда гаплаша бошлади. Меҳмон унга ажабланиб қараб-қараб қўйди. Йигит гапини мухтасар қилмади. Бундан ғашланган меҳмон ошхона ходимини чорлаб: “Бу укамизга айтинг, биз бу ерга таомланиб, ҳузурланиш учун келганмиз, гаплари бўлса, идораларида гаплашсинлар”, деди. Ошхона ходими мижозини бездириб қўйишдан чўчиб, уни инсофга чақирмади. Шунда меҳмоннинг ўзи танбех берди. Хайриятки, йигит инсофли экан, айбини тушуниб, дарров узр сўради.

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, оилавий тарбия жараёнида адабий асарларнинг ўрни жуда аҳамиятли ва унда келитирилган панду - насихатлар ўз ўрнида фойдаланилса оиланинг мустаҳкам бўлишига замин яратади.

Адабиётлар:

1. Мусурмонова О. Оила маънавияти – миллий ғурур //Ўқув қўлланма. – Т.: Ўқитувчи, 1999. – 200 б.
2. Тоҳир Малик. Келинлар дафтарига. Иккинчи китоб. – Т.: “DAVR PRESS”, 2009. – Б.6-7.
3. Нишонова С. Эзгулик йўли. – Т.: Маънавият, 2000, 25-26-бет
4. Педагогика /А.Қ.Мунавваровнинг умум. тах. остида. – Т.: Ўқитувчи, 1996. – 200 б.